

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,

hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény
küldendő:
Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árcedmény adatik. Pélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Iskolai év kezdetén.

Az iskolai év kezdete eseményszámba megy; nemcsak a tanítató szülők és a tanuló gyermekek, hanem az iskolafentartó hatóságokra nézve is. A szülőknek nagy gondot okoz; nagy felelősséget s terheket rak vállaikra. A tanuló vagy tanulni kezdő gyermekek egész élete folyása, életiránya ezen naptól feltételeztetik. Az iskolatartó hatóságokat a törvények sarkalják, hogy ha iskolájukat a kor színvonalán akarják megtartani, vagy színvonalra akarják emelni, miket kell beszerezniök, miket kell megtartaniök. És ezek a törvények ma igen sokat követelnek nemcsak a fő- és középiskolák fentartóitól, hanem az elemi iskolákat fentartó egyházaktól is. Ezzel tehát futólag és vázlatosan igazoltam, hogy az iskolai év kezdete nagy esemény a szülőkre, tanulókra és az iskolatartó hatóságokra.

A szülők és a gyermekekről azonban én most többet nem kívánok mondani. Ott vannak a tanügyi lapok, a szakfolyóiratok s a hírlapok általában, így az év elején, nyújtanak tájékoztatást, adnak felvilágosítást elég bőven s részletesen.

Nekem most az iskolatartó és kormányzó hatóságokhoz lesz egy pár jóakaratu és meleg szavam, ha meghallgatnának; még pedig a prot. kormányzótanácsokhoz különösen s a protestántizmus érdekében.

Hogy a hajdani, nagy jelentőségű prot. iskolai autonomia ma már csak névben él; hogy az 1790—1. évi 26. t.-cz. 5. §-ának a tanítás és tanulás módja, szabálya és rendjére vonatkozó intézkedéseit az 1868. évi 38. t.-cz. és az 1883. évi 30. t.-cz. rendelkezései megsemmisítették: arra elegendő az ügyek menetével ismerősök előtt csak rámutatni. Hiszen tudva van, hogy a tanítandó tananyagot, a

tantervet, az idézett törvényekben, az állam állapítja meg. A tanítók és tanárok minősítését az állam eszközli. A tanárok és tanítók fizetésének minimumát az állam szabja meg. Az elemi iskolák tanítóinak nyugdíjazását s özvegyeik és árváik ellását az állam szabályozza meg. A mint örömmel láthatjuk, a tanárok nyugdíjazását is ma-holnap rendezni fogja. Sőt az államilag segélyezett iskolákban a tanárok és a közelebb hozott „néptanítói fizetések rendezéséről“ szóló törvény útján nem sokára megérjük, hogy a néptanítók fegyelmi ügyeit is, minden oly helyen, hol a fizetés pótlásához 50 frral járul, az állam veendi kezébe. Az iskolafentartóknak jövőre csak annyi *joguk* marad, hogy mindezen iskolai kiadásokat eszközölhetik a saját zsebökből, a sok helyt már az adózással eddig is túlon-túl megterheit, sőt e miatt az egyháztól elidegenített hívek újabb megterhelésével, míg lehet . . .

De hát én most ezeket is csak úgy futólag érintem. Érintem s jelezem főleg azért, hogy rámutathassak, miszerint a fentjelzett törvények korlátai között, a tanterv megállapítása s a tananyag beosztása és elrendezése körül mi, mint iskolafentartók, a protestáns eszme, a valódi szabadelvűség, a lelkiismereti szabadság, a józan felvilágosodás, az igazi evangyéliomi szellem, a krisztusi szeretet melegének fejlesztése s terjesztése érdekében nem sokat tehetünk. A tudomány mennyisége ellen különben, mennyit t. i. az iskolák adnak, kifogást emelnünk alig lehet; mert azt adnak bőven; adnak sokszor csömörlésig, az undorodásig fiainknak; de krisztusi, evangyéliomi ízt, irányt és szellemet már kevesebbet. Ez a tapasztalat az, a mi engemet most, a protestántizmus érdekében, felszólalni késztet. Mert ha az iskolaügy intézése körül, számos jogainktól, szerintem iskolai autonomiánk lényeg-

ges részétől megfosztattunk, annyi szabadságunk az iskolákban még van, hogy azokban és azok által a protestántizmus szellemét erősíthetjük, fejleszthetjük, terjeszthetjük, ha igazán akarjuk. Erre nézve kívánok én most, az iskolai év kezdetén, egyet-mást futólag felemlíteni, elmondani.

Feltüntettem még, hogy a kath. ember, a mint azt mindnyájan tapasztalhatjuk, az isteni tiszteleti órák gyakorlásában, a templom látogatásában buzgóbb, egyházához, vallásához, annak rendtartásainak megtartásában általában hívebb, mint általában a református; sőt, fájdalom! a bűnügyi statisztika sem oly kedvező ma már a ref. hitfelekezetre nézve, mint vala régebben. Mindezeknek az az oka, hogy a ref. ember, akár művelt, akár kevésbé művelt, kevesebb súlyt fektet vallási és egyházi érdekeire, mint kellene, mint a saját és az emberiség érdeke ezt minden prot. embertől követeli. Sok tényező hibás ebben a tekintetben bizonyosan. Hibás a családi élet és a családi nevelés; hibásak a szülők, az apák és anyák; hibás az anyaszentegyház és annak szolgálói, a lelkipásztorok; de hibás az iskola és annak vezetői: a tanárok és a tanítók is. Sem itt, sem ott, sehohol sem fektetnek kellő súlyt a vallásosságra, az egyháziasságra; legalább nem olyat, a minek kedvező láttatja lenne. Innen van aztán, hogy a mai emberek, fent és alant, műveltek és kevésbé műveltek, kevés gondot fordítanak — tisztelet a kivételeknek — a vallásosságra, az egyháziasságra. A prot. egyház és vallás érdekeivel keveset vagy épen semmit sem törődnek. Innen van a prot. egyház életében a hanyatlás számban és szellemi tekintetben. Olyan hatalmas prot. közszellem, mint volt a 30-as és 40-es években, meg az 50-es évek végén és a 60-as évek elején, hogy a 16. és 17-ik századbeli protestántizmus erejéről és hatalmáról s az 1790-diki országgyűlés szelleméről ne is szóljak, többé talán nem is lenne képes e hazában kifejlődni. S ennek, szerény nézetem szerint, a hibás és hiányos vallás-oktatás, a protest. szellem fejlesztésének az elhanyagolása az egyik oka, még pedig úgy az elemi, mint a középiskolák jó nagy részében. Ugy, hogy míg a legelső magyarországi tanintézetet, az egyetemet, sőt az állami középiskolákat is, melyeknek pedig felekezeti felül kellene állani, Te Deum-mal nyitják meg s így kezdik meg bennök az iskolai évet; de sőt, míg az országgyűlés is hazánkban Te Deum-mal nyitja meg; míg Amerikában és Angliában is az országgyűlések istenítisztelettel, imával veszik kezdetüket, addig nálunk, úgy látszik, sok helyt feleslegesnek tartják az

iskolai év kezdetén Isten segedelmének kérését, az iskolai évnek istenítisztelettel, énekléssel, imával való megnyitását; az a régi szép és jó szokás pedig, hogy minden reggelen, az első órán énekléssel és imával kezdjék meg a tanulást, a napi munkát, kiment a divatból a középiskolában is, az elemi iskolák némely részében is; sőt, mint tudom, az sem divat már sok helyütt, hogy a tanulók osztályonként, az ifjak seregestől, nagy csoportokban menjenek a templomba; de nem mennek, nem vezéreltetnek oda még az elemi iskolások sem; a tanár és tanító urak meg épen nem tartják kötelességöknek a templomba járást, az e tekintetben való példaadást úgy, mint régen . . . Az iskolai év megnyitását egy szép, okos beszéddel; aztán megvan minden. S a múlt évben pár helyen imával kezdetvén az iskolai év, mint valami rendkívüli újdonságot, közölték ez eseményt a lapok. Másutt meg azt hánytorgatták fel theol. és prot. gymn. tanárok egymásnak, hogy egyik úgy nem gyakorolja a templomot, mint a másik. Az elemi iskolák megnyitása, az elemi iskolázás megkezdésénél pedig talán nem is gondolnak az illetékes tényezők arra, hogy itt is szükséges volna legalább egy ima. Az állami elemi és középiskolák prot. növendékeinek vallásos oktatásáról jobb nem is szólni! Itt mindenki magára van hagyatva. Teszen ki-ki a mennyit tehet s a mint Isten tudnia adta és a lélek diktálja; de sem e. megye, sem e. kerület, sem a konvent semmi rendszert ez ideig meg nem állapított, semmiféle utasítást e tárgyban nem adott. A közelebbi zsinat iskolaügyi javaslata mondott ugyan annyit, hogy „az egyházunkhoz nem tartozó nyilvános iskolákban tanuló ev. ref. növendékek vallásos oktatásáról az illető presbyterium intézkedik“ (16. §.); de az a baj, hogy legtöbb esetben a presbyterium sem intézkedik; hisz ez is mindig csak adminisztrál.

Szóvá tétetett ugyan ez a zsinaton is; de hát ott is több érzékkel bírnak az emberek az egyházkormányzati, meg az egyházpolitikai kérdések iránt, mint a vallásos nevelés-oktatás iránt. Azt hiszem, hogy minden valódi prot. ember beismeri velem együtt, hogy ez így nem jól van.

Én részemről azon nézetben vagyok, hogy a felekezeti oktatás éveit meg vannak számolva, hogy az elemi oktatás különösen, talán már a legközelebbi század-negyed elteltése előtt, nagyrészt az állam kezébe megy át; azonban a prot. érület, a vallásosság fejlesztését, terjesztését addig is, azontúl pedig még inkább sürgetnünk kell. Többféle úton-módon és eszközök segítségével tehetjük ezt bizonyosan. De annyit

— szerintem — meg kell tennünk, főleg míg iskoláinknak prot. jellege megvan, hogy az iskolai évet elemi és középiskolánál kezdjük meg istenitisztelettel. Hogy vajjon egy alkalmi imával, vagy alkalmi ima és beszéddel-é, az mindig a helyi viszonyok és körülményektől stb. függ; de az istenitisztelettel való kezdés ne maradjon el semmi esetre. Azután is, úgy az elemi, mint a középiskolában, minden reggel énekekkel és imával kezdjük a napi munkát, úgy, mint régen s mint sok helyütt ma is kezdik. Szoktassuk a növendékeket, az elemi iskolánál legalább a felsőbb osztálybelieket, hogy hétköznapokon is lehetőleg, de vasárnaponként mulhatatlanul az iskolába, iskolából rendben templomba menjenek, hogy a templombajárást a gyermeki és ifjú korban szokják meg. S a vallástani órákon, az egyházi beszéd felől, az elemi és középiskolai növendékek; sőt a theologusok is, a gyakorlati órán, kikérdeztessenek. De szorgalmasan járjanak el a tanár és tanító urak is. Ha kell, hogy a tanár és tanító, úgy mint a lelkipásztor, egyebekben is példa legyen tanítványai, növendékei előtt, legyen példa az egyháziasságban, a vallásosságban, a templombajárásban is. Ebben is lássék meg, hogy jó protestánsok, jó reformátusok, vagy evangélikusok vagyunk. És sok igaz van a Fáy András idevonatkozó szavaiban, hogy „az istenitisztelet szükséges a népnek, mely egyéb dolgai miatt nem képezheti magát, a művelteknek is, mely ilyenkor felújítja emlékezetében a vallás igazságait, erősödik hitben, kegyességben, erkölcsi tetteiben“.

Az iskolában, elemi- és középiskolában egyaránt, fektessünk nagy súlyt az énekek tanítására, a vallásos oktatásra, főleg az egyháztörténelem részletes tanítására.

A konfirmációt tanítsák a lelkészek; ezek állítsanak vasárnapi iskolát; tartsanak, a hol szükség, ifjusági istenitiszteleteket; a tanítókkal, tanárokkal karöltve szervezzenek prot. ifjusági egyesületeket stb. stb. De miután mindazt egy cikkben fel nem ölelhetném, hogy mit kell és mit lehet tenni az ifjuság vallásos nevelése érdekében, most csak a cikkem címe alá vonhatókat jelölöm meg az iskolai év kezdete alkalmából; t. i. ha óhajtjuk a prot. iskola jellegét megtartani, feltüntetni, legalább a míg tarthatjuk, igyekezzünk a prot. vallásos érületnek, az iskolai év és a napi tanítási órák megkezdésével is, énekléssel, imádsággal kifejezést adni. S ha már nincs egyetemes tanügyi bizottságunk, vagy van; de se él, se hal; és ha sem a zsinat, sem a konvent egyetemesen és részletesen nem intézkedett: intézkedjék e részben egyházkerületünk vagy annak illetékes

közege az e. kerületi tanügyi bizottság, hogy e részben, legalább egy kerületben, elemi és középiskolában egyöntetűen járjunk el, hogy az iskolai év kezdetén lássa, érezze tanár, tanító, tanuló egyaránt a vallás erejét, hatalmát, biztatását s vágya készítse szólani: Isten nevében kezdem el!

Görömbei Péter.

T A N Ü G Y.

Az egységes iskola és a tapasztalat.

(Folytatás.)

3. Az egységes iskola, melyben a latint tanulók és nem tanulók elkülönítése a 4-ik osztálylyal kezdődnek, a szülőkre nézve a pályaválasztást fiaik számára nem könnyítené meg.

Használt-e Svédországban e tekintetben azon intézkedés, hogy a latin megkezdését 3 évvel elodázták? kérdezte szerzőnk egy felsőbb közös iskola tanárától. A megkérdezett krisztianiai professzor Magnus Dalffjö, így válaszolt: „Mikor a növendékek a negyedik osztályba feljutnak, épen úgy nem tudják, hogy micsoda életpályát választanak; erre nézve mind ők, mind szüleik alig tudnak többet, mikor a hatodik osztályba mennek; a legtöbbben még a nyolcadikban sem. Rendesen csak a kilencedikben kezdenek erről gondolkodni.“ Hát Franciaországban, hol 1880 óta a latin tanítás a németországi quartának megfelelő osztályban, vagyis a mi harmadik osztályunkban kezdődik a lyceumokban, történt-e valami könnyítés a pályaválasztás bajos kérdésében az által, hogy a latin cursus két évvel később veszi kezdetét? Erre nézve szerző egy volt párisi tanártól tudakozódott, a ki jelenleg egy délfranciaországi egyetemen a class. philologia tanára. A felelet tagadólag szólt: a növendékek 11 éves korukban sem tudják jobban, hogy mi legyen belőlök, mint 9 éves korukban; az ifjak, a kik régebben 9 éves korukban kezdték a latint tanulni, most a 11 éves korban fognak hozzá annak tanulásához; azt teszik, a mit az előtt tettek, hogy később valamiképp meg ne bánják, ha a gyermek semmi latint sem tanult.“ (Einheitschule 46—47.)

4. Azokra nézve, a kik latint akarnak tanulni, az idegen nyelvi oktatásnak ezen nyelvi tantárggyal való megkezdéséhez szilárdan ragaszkodni kell.

Az egységes iskola hívei azt állítják, hogy a latin nagyon nehéz az 1-ső osztálybeli tanulónak; kezdjék hát a nyelvi oktatást vagy francziával, vagy az angollal (másutt a némettel). Csak több éven át tartó modern nyelvi oktatás után szerezhetik meg azt a képességet, hogy a nehéz antik idiomát megtanulják. Ebben a kérdésben is, mint végérvényesen döntő birót, a praktikus tapasztalatot kell megkérdezni. És itt lehet már hivatkozni némely német gymnasiumban szerzett tapasztalatra, melyekben a francziával kezdődik a nyelvi oktatás és így a sorrend: franczia-latin. Sokszor szeretnek erre nézve az altonai reálgynasiumra hivatkozni, melyben az idegen nyelvi oktatás ezen sorrend szerint történik. De azt már csak lehetetlen tagadni, hogy nagy különbség van a reálgynasiumi és gymnasiumi latin tanítás célja és eredménye közt; kitűnik ez egyebek közt az altonai reálgynasium 1888-iki husvéti programjából,

mely szerint az egyesített 8-dik és 9-dik osztályban a prózai és költői olvasmányok mellett az alaktannak és a mondattan első részének ismétlése végeztetett.

Azt a javaslatot, hogy a német gymnasiumokban egy modern nyelv, a francia képezze a kezdetet, elvetette már 1875-ben *Baumeister* is, a ki azon rossz tapasztalatokra hivatkozott, melyeket ő a rajnamelléki tartományokban a francia-latin sorrenddel szerzett; épen így nyilatkoztak *Eckstein* és *Schmid* is. Fentebb említve volt, hogy 1880. óta a francia lyceumokban egy modern nyelv, a német képezi a nyelvi oktatás kezdetét. Az eredmény — francia philologok állítása szerint — az, hogy a latin (és görög) ismerete a francia lyceumokban rohamosan hanyatlak. Erre nézve egy bádeni reáliskolai tanár, a ki 1888-ban Párisban tartózkodása alatt párisi gymnasiumi tanárokkal érintkezett és maga is tapasztalatokat szerzett a francia középiskolai tanügy terén, ennek eredményeképpen arról értesítette Uhlígot, hogy francia tisztársai, kikkel ezen ügyről beszélgetett, egyhangulag helytelennek ítélték ezen újítást. Ezért nem lehet csodálni, ha *Sallwürk* már 1888-ban (*Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik*) kijelenti, hogy a francia gymnasiumokban szerzett tapasztalatai véglegesen megszilárdították benne ama meggyőződést, hogy a tudós iskolákban a latinak kell lenni az idegen nyelvi oktatás alapjának. Igen erős bizonyíték e tekintetben is a skandináv államokban bőségesen szereshető tapasztalat, mely úgy szól: a nyelvi oktatás sorrendjének megváltoztatása és annak következtében a latin tantárgynak a későbbi évekre feltolása egyik főoka és alapforrása az egységes iskolai oktatással szemben legújabb tapasztalható elégedetlenségnek.

5. Azon kívül, hogy az egységes iskola azon bajok egy részét, melyeket el akar kerülni, nemcsak nem szünteti meg, hanem még fokozná is; más hátrányokat is idézne elő. *Igy, a mi legfontosabb, a humán iskolai tanulmányok, legkivált a görög, egész bizonyossággal az elcsenevészsnek lennének kitéve.* Ezen nézet helyességére nézve ismét a három skandináv államban foganatosított intézkedések és előzmények a legtanulságosabbak. És habár *Ziegler* strassburgi egyetemi tanár azt a megjegyzést teszi, hogy ő előtte a vita, vajjon az egységes iskolai szervezet Dániában, Svédországban és Norvégiában áldásosan vagy károsan hatott-e, természetlennek látszik; mert nem bizonyos, hogy ezen országoknak miféle és milyen művelődési szükségleteik vannak; a kultúra formájára nézve ugyanis, mely ott szükségesnek mutatkozik, valamely intézmény elegendő lehet, mely másutt, például Olaszországban vagy Németországban teljességgel nem lenne elégséges; azonban határozottan ellene szólnak ezen nézetnek igen tekintélyes skandináv tudósok nyilatkozatai, kik az egységes iskola intézménye által teremtett helyzettel elégedetlenek. Ha ugyanis ezen iskolai szervezettel úgy a tanfériak, mint tantestületek és kormányok meg volnának elégedve, akkor nem lenne szükség arra, hogy ezen országok egységes iskoláinak tantervei újra meg újra megbolygattassanak és revíziónak vettessenek alá. Sőt, hogy e tekintetben a baj milyen fokúvá fejlődött, arra nézve szolgáljanak bizonyosságul a következő épületes tervezetek és tanügyi jelenségek.

Dániában 1889-ben az akkori oktatásügyi miniszter, *Scavenius*, egy tanterv javaslatot készített, melynek értelmében a görögnek teljesen el kellett volna tűnni a középiskolai tantárgyak sorából. De tervezete hajótörést szenvedett egyetemi professorok, középiskolai tanárok és lelkesek tiltakozó felszólalásain. Ennek következtében aztán az eredeti terv ad acta tétetett. Hanem egy

újabb merült fel ismét, a mely szerint a görög a két utolsó évre szorítottat volna a human ágon; a reálirányon pedig görög írók fordításai olvastattak volna. (Ime a mi görögpótló intézményünk!) Ezen tervezet is élénk ellenmondásra talált, s eddigelé épúgy nem valósult meg, mint az előbbi.

Norvégiában 1890-ben egy királyi rendelet alapján bizottság ült össze a középiskola szervezetről tanácskozandó. Mint Dániában a görögöt, Norvégiában a latint akarták kiküszöbölni; de meggondolták magokat, s a latin óraszámot jó $\frac{1}{4}$ -el megrövidítették. Ezen bizottság tervezetesei és fontolgatásai alkalmából írta a krisztianiai professzor, *Schjøtt*, Uhlígnak a következőket: „Mi az egységes iskola dolgában az utolsó 20 év alatt olyan tapasztalatot szereztünk, mely semmi kétséget sem hagy fenn az iránt, hogy a felsőbb iskolázás ezen intézményen tönkre megy. A polgári iskola folytatódni fog a gymnasiumokban, azaz, hogy a gymnasium fog a polgári iskola folytatásává átalakíttatni. Ez nálunk az 1869-iki iskolai szabályzatunkban, mint csirában már benne van; ez a csira azonban fejlődik jelenleg is és azon bizottságnak, mely most összeül, az a célja, hogy a felsőbb (nálunk középiskolai) oktatást a polgári iskola javára szétrombolja. A dolgot tagadni fogják, paedagogiai hókusz-pókust fognak játszani, hogy leplezessék: de a ki nem halgat a beszédre, hanem a dolog lényegét nézi, az előtt ezen célzat világosan áll. És ha önök Németországban ugyanazon ösvényre lépnek, akkor ugyanazon tapasztalatot fogják szerezni, mint mi itt; azonban annál szomorúbban, mert az experimentumot nem in corpore vili fogják megtenni. (Einheitsschule mit lateinlosem Unterbau 81. l.) Hát nálunk vajjon nem úgy lesz-e?

Igen tanulságosak azon események is, melyek a harmadik skandináv államban, Svédországban közelebb mentek végbe a latin oktatás ügyében. 1890-ben az akkori oktatásügyi miniszter, *Wennerberg*, az országgyűléshez beterjesztett javaslatában azt kívánta, hogy az érettségi vizsgálaton a latinra való fordítás ejtessék el. Az országgyűlés tanügyi bizottságának felerésze azonban még ezzel sem érte be, hanem azt követelte, hogy az egyetemi vizsgálatokon kívánt klasszikus ismeretek lényegesen szállíttassanak le, és hogy a latin oktatás megkezdése a hatodik osztályba tétessék át. És habár ezen javaslat az első kamarában 63 szóval 46 ellen elvetetett, a másodikban 113 szóval 86 ellen elfogadtatott. A jelenlegi svéd oktatásügyi miniszter, akkor főgymnasiumi tanár, *Gilljam*, az első kamara ülésében paedagogiai esztelenségnek bélyegezte a latinak ennyire késő megkezdését; azon tantárgyat akarván a növendékekkel taníttatni a felsőbb osztályokban, a melynek tanulására fiatalabb éveiben alkalmasabb; és gyengébb korában oktattatni a természettudományokban, melyeket teljesen csak a fejlettebb években foghat fel. A második kamarában ugyanezen napon (1890. máj. 3.) egy képviselő elégtelennek jelentette ki a miniszter beadványában foglalt javaslatot és ellene nyilatkozott az érettségi vizsgálaton a latinból való fordításnak is; ezen kívül indítványozta, hogy a latin cursust még rövidebbre kell szabni. (Einheitsschule 81—82.) Ime a klasszikus oktatás sorsa, ha egyszer a lejtőn megindult. (És itt önkéntelenül is magunkra tér át gondolatunk. Nemrég tette közzé egy ujdonsült egységes iskolai paedagogusunk a legeslegújabb egységes iskolai tantervet, a mely szerint a latint az 5-ik osztályban kellene elkezdni az ő 8 osztályúnak tervezett egységes iskolájában; a göröggel még kurtábban bánik: egyszerűen kiveti a tantárgyak sorából.)

Uhlig azt mondja a latinnak (és görögnek) a szakkottnál későbbben kezdéséről, hogy a skandináv államokból szerezhető paedagogiai forradalmi képekhez tudna még másokat is toldani úgy nem-német, mint német államokból is: „Hanem — teszi hozzá — azt gondolom, hogy Dánia, Norvégia és Svédország példája elég lehet ezuttal annak bebizonyítására, hogy a *hol egyszer a latin tanítás megkezdése a középső-, a görögé pedig a felsőbb osztályokba van tolva: az már a class. oktatás végének a kezdetét jelenti.*“

6. A többi tantárgyak is szenvednének, ha az eddig latinra és görögre szánt évek megrövidítését azzal akarnák némelyek kiegyenlíteni, hogy ezen szakoknak ama felsőbb osztályokban, melyekre lennének ezentul utasítva, nagyobb óramennyiség adatnék, mint eddig.

Az egységes iskola organizációja által úgy a klasszikus, mint a nem-klasszikus tantárgyak, a mathesis és physika is egyaránt szenvednek. Ezt mutatja a tapasztalat Dániában, Norvégiában és Svédországban. *Dániában* azon nézet, hogy intensív tanulás a matematikai és természettudományi oktatás terén az ókori nyelvek intensív tanulásával a két felső osztályban egymás mellett meg nem fér, olyan bifurkációhoz vezetett, a melynek következtében ezen osztályok növendékei vagy semmi mathesist, vagy semmi latint sem tanulhatnak a felsőbb osztályokban. *Norvégiában* a norvég oktatásügyi miniszternek azon iratában, melylyel az 1890-ben összehívott tanügyi bizottság teendői elő vannak írva, azon panasz található, hogy a gymnasiumban a klass. oktatás sulypontjának az utolsó évekre való áthelyezése miatt több, az általános műveltség tekintetében fontos tantárgy vagy semmi, vagy majdnem semmi helyet sem találhat; így a természettudományok, melyek a három felső gymnasiumi osztályban egészen elmaradnak; vagy a német nyelv, melyre ott a hetedik osztályban csak egy óra van szabva, a 8-ik és 9-ik osztályban semmi idő sem jut. (Einheitsschule 86. l.)

Hát *Svédországban* hogyan áll az eredmény a nem-klasszikus tantárgyakat tekintve, a gymnasiumi vonalon? Uhlig saját tapasztalataiból, melyeket svéd tanintézetek látogatása közben szerzett, azt a meggyőződést merítette, hogy részben egészen kitünő tanerők és tehetséges tanítványok esetében a célszerűtlen tanszervezet miatt lehetetlen oda eljutni, a hová máskülönben el lehetné érni. Az elfogultság, a milyenre *Stutz*, az ettenheimi reálgymnasium mathesis és physika tanára szolgáltatott példát, ki 1890-ben meglátogatta a svéd tanintézeteket és ennek eredményéről a „Zeitschrift für die Reform höherer Anstalten“ (1891. 3-ik és 4-ik sz.) tanügyi folyóiratban számolt be, állíthat ugyan ezzel ellenkezőt, de a lényegét tekintve, be nem bizonyíthatja. Röviden: nincs beigazolvva, hogy a svéd iskolai organizációban előnyök lennének a nem-klasszikus tantárgyakra nézve is, a gymnasiumi vonalon; ellenkezőleg, ezek közül némelyeket tekintve, határozott hátrányok tapasztalhatók. Epen ezért mondja az *Lundberg Erik*, Stockholmban a mathesis és physika tanára, a ki kormányja támogatásával német és francia gymnasiumokat látogatott meg, itt szerzett tapasztalatai eredményéről 1889-ben közzétett iratában a következőket: „Kötelességemnek tartom elfogulatlanul bevallani, hogy a legtöbb német gymnasiumban, melyeket meglátogattam, sokkal több eredményt találtam, mint a milyen nálunk svédeknel közönségesen tapasztalható. Ezen ítéletem nem pusztán a mathesis-physikai oktatásra szorítkozik, hanem a többi tantárgyakra is tartozik; a mennyiben az érettségi vizsgálatok alkalmával ezekről is ítéletet formálhattam magamnak.

Én a német gymnasiumi oktatást nagyon sokra becsülöm és örülnék, ha mi itt Svédországban annyi jóval dicsekedhetnénk.“ (Uhlig. Einheitsschule 90. l.)

Barkász Károly.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Még egyszer „az idők jele“ és a fogyasztásra való szövetkezés.

— Válasz Mózes András lelkész úrnak. —

(Folyt. és vége.)

Az is felháborítja M. A. tisztárs urat, hogy egy lelkész huskimérő, faclárusító és őrléssel foglalkozó vállalat élén áll. Hát legyen megnyugodva, én egyik üzletnek sem fogok az élén állani!

A mi célunk, a mi szövetkezésünk maga az volt, hogy segítsünk magunkon; hogy olcsóbbá tegyük létfontosságunkat; kevesébbé kiadásunkat. És mert erre a célra, mordhatom hogy községünk java részéből 114 család vállalkozott, olyan nyomást gyakoroltunk minden üzletágra, hogy azt úgy szólván kényünk szerint módosítjuk. Így az összetartásban gyökerező erőnk tudatában felszólítottuk egyetlen és a husmérést monopolizáló mészárosunkat, hogy a husárakat szállítsa alább; de mert erre nem vállalkozott, egyezsége léptünk egy jász-apáti mészárossal, hogy névleg a 114 család, valójában pedig az egész község javára, állítson itt fel egy mészárszéket. És mert erre vállalkozott, versenyt teremtettünk; a hus árát alább szállítottuk; célunkat elértük. Tovább menve lakik az udvarunkban egy fiatal gépész, a kinek cséplőgépe van. Most ezzel alkudozunk és miután teljes kilátásunk van rá, hogy ha a 114 család, illetve a még hozzánk társuló és községünket környező tanyák tulajdonosai, egy deszkából összeállítandó malom építéséhez hozzájárulnának, a helyi gőzmalom 10% helyett, 6%-ért fog örölni, s meggazdálkodunk magunknak 4%-ot vagy is, hogy csak magamról szóljak, a ki a mult évben részint kenyérnek, részint sertésnek 41 köből életneműt öröltettem meg, meggazdálkodom egy magam 6 és fél vékát. Hát ez egy 3000 lelket számláló községben, jelentékeny elhajlási különbözetté nővi ki magát! Az épületfa-anyagokkal szintén úgy vagyunk, hogy a szomszéd Heves mezővárosban egyetlen fakereskedő van, a ki csak a f-abonyi és poroszlói épületfakereskedőhöz viszonyítva is, magas százalékra dolgozik. Hát hogy ennek a jó úrnak sem legyünk fejős tehenei, célba vettük, hogy valahol Máramarosban keresünk olesó forrást, a honnan az építkező részvényeseknek, a kezünk között lévő árjegyzék tételei szerint, megrendeljük a bizonyára 10—20%-kal olcsóbb szükséges anyagot.

Ime ez a mi célunk; ezt eszközöltük, ezt eszközöljük mi. És van ebben valami megbotránkozató? Hát bűn az ha az ember magán segít, ha egyet akarva, a közjót építi? . . .

Talán még sem az?!

Mikor a tisztárs úr lényegesebb észrevételeit való értékre szállítottam le: fel kell világosítani arról, hogy mert a Nyir-Bogdányban megfordult szervező ügynököktől egy kezelési szabályt nem kért, azt át nem olvasta, a szövetkezeti elnököt, annyi tiszttel, oly elágazó kötelességekkel gyűrűzi körül, hogy szintén egy magát azonosítja az anyagi ügyeket vezető igazgatóval, a

tervezeteket megvitató és intézkedő felügyelő — az árucikkeket átvevő és átadó — a bevételt és kiadást nyugtázó és ellen nyugtázó ellenőrző bizottsággal, a jegyzővel, sőt az üzletvezetővel. Am kérjen a központi igazgatóságtól (Üllői út 56. sz.) egy kezelési szabályt olvassa át, és legott megismeri a szövetkezet szervezetét és meg fog arról győződni, hogy a szövetkezeti elnökség, *olyan bizalmi állás, mely árnyat senkire sem vet.*

Tovább menve tisztárs úr nem tud kibontakozni abból a feltevéséből, hogy itt nem egy magán nyereszkedésre nyitott üzletről, hanem egy részvénytársaságról van szó, a mely társaságnak 114 tagja évről-évre 212-szer 5-20 forintot azon célból rak össze, hogy az ekként egybeverődött tőkén, minden szükségletét, lehetőleg az első forrásból beszerezze és azt alkalmilag, a régi áraknál 10—20%-kal olcsóbban megvásárolja. *Hát nem ez-e legegészségesebb, a leggyakorlatibb önségély? Én annak tartom, mert megérteltem, mert igaznak vallom Schmieidt ama tantételét: „minden ember annyit ér és annyiban járul hozzá sorsa javításához, a mennyit önmagáért tesz.*

A gazdag, a gyakorlati angol, a tiszta itéletű porosz, már régen belátta a szövetkezések nagy előnyét nemzetgazdasági fontosságát és épen azért oly széles körben felölelte, alkalmazásba vette, hogy úgyszólván minden társadalmi osztálynak meg van az igénye, szükséglete szerint berendezett szövetkezeti raktára. A magyar pénzügyi tehetségek, államférfiak hasonlóan fontos intézménynek tartják a szövetkezéseket, mit eléggé beigazolhatok azzal, hogy a mi „ált. term. iparszöv.“ központjának, valamint fiókjainak kereskedelmi könyvei, számlái, a fővárosi m. kir. pénzügy-igazgatóság 7222/II. 1891. sz. végzése szerint bélyegmentesek; hogy Baross Gábor, a mély itéletű miniszter — mint magán uton tudom, halála előtt kevéssel foglalkozott azzal a tervvel, hogy a szövetkezetek áruküldeményeit, mérsékelt árszabály szerint szállíttatja.

Ezek a tények bizonyára mi mellettünk érvelnek és engemet teljesen meggyőznek arról, hogy a szövetkezések, a városi értelmi osztály által hovatovább felkarolva, kifognak küllőzni a nép közé, a községekbe is, hogy áldások egyetemes legyen, minden osztály életviszonyán lendítsen, könnyítsen.

Hiszen ez mind szép, mind jó; de a lelkész még sem avatkozzék bele, fogja talán ismételtel mondaní M. A. lelkésztársam?!

De ugyan mit tesz az az elnökösködő lelkész? A kezelési szabályok szerint, az igazgatóság ülésin elnököl; a hatóságokhoz intézendő iratokat aláírja; tapasztalatairól a központi igazgatóságnak előterjesztéseket tesz; a pénztárnok naplóját olykor átnézi, alájegyzi. Vajon ellenkezik-e ez állásunkkal; van-e ebben valami lealázó? Lehet, hogy én nagyon korlátolt itéletű, szűk látókörű ember és lelkész vagyok, de annyi bizonyos, hogy nekem még nem volt olyan elnöki teendőm, a mely miatt önbecsérzetem, hivatalom tisztessége felszólalt, megintett volna. Ezzel szemben érzem, tapasztalom, hogy a nép, hogy hiveim hálás elismeréssel viseltetnek irányomba, a miért, nagy megnyugvásokra, az intézmény élére állottam, s az egymás fölé rétegetl, a gyakorlati dolgokkal foglalkozó bizottságokat, pénztárnokot ellenőrzöm. És mert én érzem, tudom, hogy a személyemben összpontosult bizalom, a rólam föltételezett becsületesség és tiszta kezűség, a mi szövetkezetünk létalapja, egybetartó abroncsa: miért ne vállalkoznám arra, hogy a közjó érdekében, naponta egy vagy két negyed órát, a népért is munkálkodjam, mikor az nekem nem teher, mikor én e miatt sem hivatalos, sem magán ügyeimet el nem ejtem?

Nagyon természetes, hogy minderre *csak addig vállalkozom, míg mi önségélyző szövetkezet maradunk* és mihelyest megtörténnék az, hogy a részvényeseket megszallaná a kapzsiság, s nyereségért, osztalékért lihegnének, egyenesen elhagynám az intézményt, s kiválnám a szövetkezet kötelékéből. Ezt vallom; ily irányban irtam az engem tájékoztatásért több helyről megkeresett lelkésztársaimnak is. A kik egyenesen a remélhető osztalék után puhatolódtak, azokkal megértettem, hogy helytelen irányt karoltak fel, s jobb, ha a szervezést meg sem kezdik, ha csak a ma meglévő üzletek versenytársai kívánnak lenni, a helyett, hogy a közjót építsék.

De hogy a közjó építésére, általánosítására nagy szükségünk van, az tény. Erről engem a néppel való közvetlen érükközés győzött meg. Föltéve azonban, hogy egyéni itéletem tulhajtott, talán elfogult volt, meggyőzött arról az a tapasztalatom, melyet épen a mult hónapban, az Érmelléken szereztem.

Nagy-Váradra menve, Diószegét is érintettük. Utitársaimtól hallottam, hogy Diószegen már nazarénus templom is van. Puhatolódzva, kérdezősködve, elbeszéltek előttem, hogy az egész Érmellék telítve van nazarénus eszmékkel. „De hát mi ennek az oka“, vetettem fel a kérdést. A szomszéd vidéki és a viszonyokról teljesen tájékozott utitársak egyike ezt, másika azt válaszolta; mígnem egy mellettem ülő r. kath. lelkész szófukaron jegyezte meg: „drága a kálvinista vallás“... Csak pár nappal ez után a székellyhídi szőlőhegyen voltam. Nagy érdeklődéssel néztem, hogy ojtogatják az amerikai szőlő-alanyt. A kis-kereki ojtókkal beszélgetésbe ereszkedve, szándékosan nazarénusra vezettem a társalgást, s a többek közt, az egyik értelmes munkás egész határozottsággal mondta: „elpusztította a filoxera a szőlőnköt, tőkénket, kereseti forrásunkat; nem tudjuk miből fizetni a sok egyházi terhet, hát leszünk mi már akarmi vallásuak, csak élni tudjunk“... .

Nem tudom, kire, minő hatással vannak az elmondottak; de engem lehangolt, bántott. Hát ide jutott a XIX. század embere, hogy szükségében, megoltja maga előtt a vigasztaló, a biztató hit szövetnekét, mert az olaj — erszényéhez mérten — drága!... És mikor egymást kergető gondolataimmal tépelődtem egy öreg diófa árnyában, s a hallottakkal kapcsolatosan eszembe jutott, hogy mi is rövidesen és nagyrészen a hivek hozzájárulásaival paplakot, toronytetőt építettünk, épen most tanítói lakást emelünk, jövőre a 3 év óta fizetett 5 százalékos adóból, tanyai iskolát, majd a közigazgatási bizottság határozatából 95-ben leányiskolát állítunk: szinte megdöbbsentem, ha vajon nem az én gyülekezetem gondolkozásának visszhangja volt-e az a r. hath. lelkész úr, az a kis-kereki szőlőmunkás?...

... Aztán olyan jól eső örömmel gondoltam haza; gondoltam rá a mi szövetkezetünkre, mint a mely már ma is lényegesen hozzájárul a terhek könnyítéséhez és ebben az egyház fenntartásához!

Gondolkozunk az elmondottak felett; tanácskozunk magunkal és egymással; vessük fel a kérdést, ha vajon a népért, fajunkért, a közintézményekért, az egyházért, nem lehet, nem kell-e nekünk is valamit tennünk a *vallás-szabadság küszöbén?*

Nekem úgy tetszik, hogy mikor állásom tisztességét el nem ejtve, a könnyebb megélhetést, követve az általánosuló jó létet és ebben az áldozatkészséget növelem, izmosítom; nem rossz uton játok. Nekem úgy tetszik, hogy az idők jele, nem az én szereplésemben, hanem az Érmelléken és mindenek felett az érmelléki kálvinisták érzelmében, itéletében liúktet, kísért.

De hát lehet, hogy ez nekem csak „bogaram”; lehet hogy én elfogult vagyok... Ám az esetben méltóztassanak nekem megbocsátani, hogy a térrel és türelmökkel vissza éltem.

A mi most már kizárólag M. A. lelkésztársamat illeti, tudomására hozom, hogy az átányi egyházat és az én hivataloskodásomat 1887. május 1-től visszatűrőztető adatokat, mihelyest gazdasági teendőim engedik — de legfölsőbb szept. 15-ig — a nt. szerkesztő úrhoz be fogom küldeni.

Fekete József,

átányi ev. ref. lelkész.

Lelkészi értekezlet.

E b. lap jelen évi folyamában két tudósítást közölt a ref. egyházmegyében létező szamosmelléki és tiszavidéki lelkészi körök értekezleteiről. E partiális körök agitatója folytán valahára sikerült összekozni az egyházmegye lelkészeinek czirka felét (bár az összes meg volt híva) aug. 29-én Fejér-Gyarmaton, egyetemes értekezletre. A régi terv, határozott, az ifjabb nemzedék és az ifju lelkü vének rég táplált óhaja megvalósult! meg van téve az első lépés; leküzdvé a legnehezebb akadály — a kezdet! Érdeklődés, lelkesülés, győzzetek le a sívár közönyt, hadd pezsdülön egy kis élet a kihaltnak látszó pusztaság felett!

Az értekezlet részletesen megvitatta s magáévá tette a jelzett két partiális körből hozzá beterjesztett paróchiális könyvtárak létesítésének, s az egyházak életében történt fontosabb mozzanatok feljegyzetésének eszméjét. Amannak módozatáról javaslat készítésre bizottság küldetett ki; ennek kötelezővé tétele, az egyházmegyei közgyűlésen indítványoztatik.

Élénk vita fejlet ki az utóbbinál, vajjon a feljegyzés külön e czélra rendelt könyvbe mint naplóba történjék-e, mint az eredeti indítvány intentiója volt, hogy ez forrás legyen a későbbi historicus előtt, ki együtt találja így mindazokat, a melyek méltók voltak a feledékenységről megóvásra; vagy pedig a feljegyzés minden év elején jelentés alakjában felolvastatván az egyházközségi közgyűlés előtt, emek jegyzőkönyvébe iktattassék be? Az utóbbi nézet győzött.

Biki Károly lelkésztárs indítványára, egyházm. közgyűlésnek javasoltatik egy 3-5 tagból álló e. megyei építetű bizottság alakítása, mely vezesse és ellenőrizze az e. megye területén történő egyházi építkezéseket; mert tudvalevőleg az f. évi márcz. hóban tartott egyetemes konvent, a közalapi végrehajtó bizottság által beadott jelentés folytán fölkérte és utasította az e. megyei hatóságokat, hogy ellenőrizzék lelkiismeretesen az egyházi építkezéseket, hogy azok a mai építészeti igényeknek megfelelőek legyenek ugyan, de ne tegyék évekre bénákká az egyházak anyagi erejét.

Legérdekesebb s e lap lelkész olvasóit legközelebből érdeklő tárgy volt Biki Károlynak egy másik indítványa, hogy kezdjen akciót szatmári egyházmegyénk lelkészi értekezlete, elsőben egy tiszántúli egyházkerületi lelkészi értekezlet összehívása tárgyában; szólítsa fel a testvér e. megyéket egy Szatmáron vagy Nagy-Váradon tartandó értekezleten való megjelenésre, oly városban tehát, hol a hatalmas klérus ellenében sulyt kell adni a ref. egyház érdekeinek. Azután kezdeményezze értekezletünk az országos lelkészi értekezlet összehívását s megalakítását is. Mert — ugymond az indítványozó — a változott újabb viszonyok között reánk, református lelkészekre sok és fontos teendők várákoznak, kivált-

képen ha a vallásszabadságról készített törvényjavaslat életbe lépend. A vallásszabadság *vallásegynlőség* nélkül, a mi szegény egyházainkat el fogja emészteni, ha a lelkészi testület egy phalánxxá nem tömörül s fel nem fegyverkezik a szükséges fegyverekkel.

Lelkészi értekezleteket már látunk e. megyénkben. 10-12 lelkész találkozik egy bizonyos helyen, megbeszélnek a felszinen uszó kérdéseket; egy-két javaslatot is tesznek az e. megyére; de meg kell vallanunk, — a nélkül, hogy kicsinyelni akarnók ez értekezleti körök hangya munkáját, — hogy minden eddigi működésüknek kevés a sulya, kevés az értéke, az egyetemes egyházra nézve. Guerilla csapatokat képezünk ez idő szerint, holott az egyháznak egy tömör hadseregére volna szükség.

Számos izben tettünk már kísérletet az *országos lelkészi értekezlet* megalakítására. Legsikerültebb volt az 1890. szept. hóban Budapesten tartott lelkészi értekezlet, hol az ország különböző részeiből 150 ref. lelkész volt jelen. Ez értekezlet hatása észrevevőleg nyilatkozott a konvent, sőt a zsinat munkálataiban is.

Szervezni kellene az országos lelkészi értekezletet az új viszonyok kívánalmához képest. Évenként az ország különböző pontjain értekezletet kellene tartanunk, ennek volna aztán sulya és értéke.

Közelebb megalakult az erdei e. kerület papi értekezlete; meg kellene alakítani a többi kerületekben is, mert egyesülésben van az erő!

Az indítvány természetesen elfogadtatott, s az értekezlet örömmel veszi kezébe a kezdeményezés zászlóját; és hogy az egyházi hatóságok jóindulatu pártfogása is megnyeressék, az e. megyei s általa az e. kerületi közgyűlést is felkéri, hogy az egyházmegyék lelkészi köréit hívja fel nyilatkozatra, óhajtják-e, hogy az erdélyi e-kerület példájára megalakuljon nálunk is elsőben az egyházkerületi lelkészi értekezlet; a véleményekhez képest tétetvén további lépés az összehívás, a megalakulás iránt; egyszersmind a sajtót is igénybe veszi a kellő figyelem-ébreztés s az ügy vitatása, érlelése végett.

E sorok írója reményét fejezi ki, hogy e b. lap t. egyházi szerkesztője ez ügyet figyelmére méltatva, lapja hasábjait megnyitja a netán nyilvánuló vélemények előtt!*

K. L.

A debreczeni ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Folyó évi szept. 5-én tartotta a debreczeni egyházmegye második rendes közgyűlését, Debreczenben, az egyháztanács gyűléstermében. Csendes és gyér népességű gyűlés volt, mert a rossz időjárás okozta gazdálkodási akadályok, különösen a világi elem közül sokat visszatartott a megjelenéstől. Fontosabb tárgyak a következők:

Az egyházmegyei gondnoki és világi aljegyzői állásokra adott szavazatok eredménye az, hogy gondnokká Nadányi Miklós egyházmegyei volt tanácsbíró, aljegyzővé pedig dr. Tüdös János, a debreczeni ügyvédi kar egyik legtehetségesebb ifju tagja választott a szavazatok nagy többségével. Örömmel vette mindenki a választás eredményét, mely egyházmegyénk adminisztrációjának egy régi kipróbált s egy szép reményű új erőt adott. E gyűlésen azonban még egyházmegyénk volt érdekes gondnoka Bernáth István elnökölt, szíves készséggel engedve a gyűlés ez iránti kérelmének, mert az új gondnok, addig, míg az egyházkerületi közgyűlés előtt esküjét

* Annyira szívesen, hogy közelebb magam is felszólalok ezen eszme érdekében.
Cs. L.

le nem teszi, nem akarta hivatalát megkezdeni. Az új jegyzőhöz sem volt ezuttal még szerencsénk, mert mint tartalékos tisztt, fegyvergyakorlatra van bevonulva.

A belhivatalnokok személyzetében történt változásokról szóló jelentés után az esperesnek szokott részletességgel szerkesztett s egyházi és iskolai állapotunkat tisztán feltüntető szép jelentése olvastatott fel, mely a valláserkölcsei állapotot egyházmegyénkben kielégítőnek jelzi, de szomorúan említi a vadházások nagy számát, — 18 egyházban 81 pár — melynek apasztására a magára hagyatott lelkészi szó alig-alig képes. Egyetlen egy egyházközségünk van, hol sem vadházások, sem versengő házas felek nincsenek s ez Szerep. A számokban kimutatott adományok és hagyományok összege 3557 frt 41 kr. volt egy év alatt. Alapítvány és tőke pénz 24 egyházban 81,425 frt 74 kr. de a mivel szemben 20 egyháznak 68,418 frt 98 kr. adóssága áll, mely utóbbinak fedezéséről azonban mindenütt gondoskodva van, Építkezésekre 35,187 frt 12 kr. fordított, de még több egyházra vár egyházi és iskolai épületek emelésének nem csekély terhe. . . . Iskoláink közül csak egy találtatott gyengének, az egésznek jóval több mint fele azonban kitűnő és dicséretes eredményt mutatott fel. A debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskolával kapcsolatos internatusban egy egyházmegyei alapítvány tételére 3 egyház és egy lelkész idáig, 200 frtot ajánlott, az egyházak és lelkészek legnagyobb része még ezután ígerte ajánlatának megtételét. Az esperesi jelentésben a debreczeni egyházra vonatkozó adatok nem foglaltattak, mert ez egyházból még az az egyszerű jelentés sem küldetett be, melyet az egyházmegyei 1884. 20. sz. határozat megkíván. Ezen az egyházmegyénk hű képének felmutatását lehetetlenítő s már többször ismétlődött mulasztásnak a jövőben leendő elkerülésére s a szükséges jelentéseknek kellő időben beszolgáltatására az egyháztanács még egyszer jegyzőkönyvi kivonaton felhívatni határozottatott, egyszersmind az esperes utasított, hogy újabb mulasztás esetén a törvény értelmében járjon el.

A debreczeni egyház és egyházmegye közötti viszony, — illetve a debreczeni egyháznak külön egyházmegyévé alakulhatása tárgyában hozott 75/1893. sz. egyházkerületi határozat minden hozzászólás nélkül tudomásul vétetett.

A lelkész gyámintézeti módosított alapszabálytervezet helybenhagyatott. Ebben legfontosabb újítás az, hogy a részvénydíjak, az eddigi osztályba sorozás helyett, évenként készítenő költségvetés alapján % szerint fizetnek ezután. Az egyházmegyei gazdasági bizottság, mely az egyházmegye anyagi ügyeinek vezetésére van hivatva s egyszersmind a pénztárak tőkéinek gyümölcsöző elhelyezését eszközli, Nagy Ferencz elnöklele alatt újja alakított; valamint a számadásokat vizsgáló bizottság is, melynek elnöke mindenkor az egyházmegye gondnoka.

Pár egyházkerületi határozatban foglaltak elintézése, díjlevelek, építkezési tervek helybenhagyása s nekány apróbb panasz tárgyában tett megnyugtató intézkedés után a gyors lefolyású gyűlés alig valamivel 12 óra után véget ért, miután előbb az esperes meleg szavakban vett búcsút a távozó gondnoktól, ki, viszont kijelenté, hogy bár körülményei miatt most elvonulni kénytelen az egyházi ügyek közvetlen vezetése teréről, de teljesen elhagyni az egyházat egyáltalában nem szándékozik, s reméli, hogy lesz még alkalma az iránti rokonszenve, szeretete kimutatására. Szívből fakadó éljenzés követte ezen kijelentést.

y.

NEKROLOG.

Sáfrány Zsigmond emlékezete.

Szül. 1838. Meghalt 1893.

Szívem és bánatos lelkem készlet, hogy a legmélyebb fájdalom és részvét, a legmelegebb elismerés hangján emlékezzem a derék férfuról, a példányszerű buzgalmu lelkipásztorról, a leggyöngédebb férj és szerető apáról, a hű barától, b. e. Sáfrány Zsigmond téglási ev. ref. lelkésztől, kinek sírját, óh mily váratlanul megnyílt sírját, sűrű könyhullatások közt, f. évi aug. 21-én, a téglási temetőben behantoltuk.

Minden valódi prot. lelkészt úgy lehet tekinteni, mint az evangéliom, e világító szövétnek élő hordozóját, személyesítőjét. Ilyen szövétnek volt a maga körében, egyházában, községében b. e. Sáfrány Zsigmond is. Ha nem vétkeznénk e kifejezéssel, azt mondanók, hogy szinte hiú volt, szinte büszke volt arra, hogy egyházában mindenek ékesen és jó rendben vannak. Így látta, így tapasztalta ezt az e. m. látogatóság évről-évre, évtizedek óta; de azért minden évben lehetett tapasztalni valami újítást, valami rendezést, ha új dolgot nem is. Számadásai, egyházi levéltára, irodái dolgai mindig példás rendben voltak. S ha valami hiány, valami fogyatkozás volt, addig töprengett, addig tervezett, míg a hiányt, fogyatkozást ki nem pótolta. Maga a megtestesült pontosság, tisztaság és rendszeret példányképe; de ezt követelte környezetétől is. Ambíciója volt, hogy hivatását betölthesse. Híven jegyezte meg ravatala felett a régi jó barát, nt. Joó István, hogy: „a mit szépet, jót, dicséretet emberről elmondani lehet, azt mind elmondhattuk b. e. Sáfrány Zsigmondról és az — mlnd igaz“.

Hogy e példányszerű, szép és hasznos életet megismerhessük, az alábbiak szerint közlöm sajátkezűleg irt önéletrajzát. Bakóczi János, h.-bőszörményi ev. ref. lelkész ugyanis összegyűjtötte az alsószabolcs-hajduvidéki e. megyében hivataloskodott ref. lelkészek életrajzát, mely szép s üdvös cselekedetet másutt is jó volna megvalósítani; tőle kaptam b. e. barátunk életrajzát is e következőkben:

„Születtem — irta a megboldogult — T.-Dobon, 1838. márcz. 15-ikén Sáfrány Péter községi jegyző és Vizessy Zsuzsánna szüleimtől. Az elemi iskolákat T.-Dobon végeztem a köztanodában; a gymnasium 3 első osztályát pedig a szülei háznál, a gondos és klasszikus ismeretekben gazdag édes apa felügyelete mellett igen szeretett akadémikus rektorom vezetése alatt. A gymnasium 4., 5., 6. osztályát H.-Nánáson végeztem.

1852. november 1-ső napján Debreczenben subscriáltam, mint 15 éves ifju s itt letéve kellő sikerrel a még akkor nem minden pályát kötelező érettségi vizsgát, — végeztem a theologiai tanfolyamot.

Debreczenben kettős küzdelemben került a tanulói pálya; mert tanítva tanultam. T. i. csekély megszakítással az egész kursust nevelősködbe végeztem; s a legjobb úri házaknál töltött tanítói s nevelői életemhez a legkedvesebb emlékek csatolnak.

1857. decz. 1-én Hadháza hívtak, illetőleg specifikáltak akad. rektorul, hol egy évi marasztással negyedfél évet töltöttem, vezetve az elemi iskola 3-4-ik s a gymnasium 1-ső és 2-ik osztályát.

Itt ért aztán 1861. tavaszán a t.-eszlári egyház azon megtisztelő határozata, mely által engemet rendes papjává választott meg. Itt töltöttem öt évet csendes, zajtalan munkásságban, nőül véve 1862. május 14-ikén Fodor Juliánna kedves nőmet H.-Nánásról.

1866. tavaszán Téglásra lettem megválasztva, mely állomást ez év május 1-én el is foglaltam. Itt élek ma is csendes meglepedésben, daczára a reám nehezült különböző csapásoknak, melyek egyike az, hogy 1876. febr. 12-ikén elvesztettem feleségemet, ki árván hagyott öt élő neveletlen gyermekkel.

Másodsor házasságra léptem 1877. szept. 15-én Stépán Idával, ki azóta, mit már egy kis fiamnak is (ez egy kis fiuhoz még három gyermek született e második házasságból), híven osztja meg velem az élet örömeit, de fájdalmait is. Ma tehát öt fiu és egy leány (a halál bekövetkezésekor négy fiu és három leánya volt) neveltetése nehezül fejemre.

Ide iktatom a záró sorokat is.

Isten áldó kegyelméből 1886. máj. 1-én 25 éves pap leszek; tehát jubilálok, ha az enyészet szele nem zengi addig el sírom felett bucsudalát . . ."

Eddig az önéletírás. A jubileumot május 1-én, természetéhez képest, szűk körben, debreczeni jóbarátai társaságában megtartotta, melyre alólirottat is meghívta; de én akkoron betegeskedéseim miatt meg nem jelenhettem s a boldogultat csak levélben kifejezett jókívánataimmal üdvözölhettem.

A boldogult hű lelkipásztor, a sajátkezüleg irt életrajzból kihagyta tekintélyes alkotásait; az egyházában végzett munkálkodásait nem is érintette; de abban a helyzetben vagyok, — egyik derék tanítója s alkotásai-ban biztos és hű támogatója, jobb keze, Veress Menyhért leánytanító úr szívessége következtében — hogy azokat időrendben az olvasó elé állíthatom. Ugyanis:

1873-ban megalapította s szervezte a takarékmag-tárat, mely azóta a mai napig virágzik s az egyház egyedüli jövedelemforrása lévén, évenként jelentékeny összeggel járul az egyház szükségének fedezéséhez.

1878-ban a tanítói fizetéseket csaknem kétszeres mennyiségre emeltette. Ez évben a leánytanítói lakás és iskola újból átalakítottat.

1879-ben egyik leghasznosabb intézményét alakította, a temetkezési társulatot, a melynek ügyeit haláláig ő intézte, s mely főleg az egyház szegényebb sorsu tagjainak ama legszomorúbb alkalomnál, a családők temetésénél, oly nagy jótéteményére vala.

Ugyancsak 1879-ben, midőn egy szomszédos község által a lelkipásztori hivatalra meghívást nyert, hogy a téglási egyház őt el ne veszítse, a ref. érzelmeiről s áldozatairól országosan ismert méltóságos gróf Degenfeld főúri családnak helyben lakó egyik tagja, a lelkészi fizetést évenként 50 forinttal megjavította, a mi nagy érdeme a jelzett főúri családnak is, de magaviseletével, közhasznu működésével okvetlenül rászolgált e fizetés-emelésre a boldogult is.

1881-ben a fiuiskola újból építettett.

1882-ben a torony befedtetett.

Az 1882. évi zsinat azon intézkedését, hogy az egyházi hivatalnokok fizetésüket ne maguk szedjék be az egyes hívektől, hanem szedje be és kezelje a gondnok, hasonló intézkedésével már évekkal megelőzte, a mennyiben Tégláson 1878 óta a belhivatalnokok fizetését a gondnok szedi be s kezeli.

1892-ben ismét a torony javítottatott és a paplak átalakítottatott mintegy 2000 frtnyi költséggel.

Az egyházi fundusokat, belsőségeket alkalomadtán, vétel által nagyobbította.

Szép elismerés fentnevezett munkatársa, Veress Menyhért részéről az a nyilatkozat, a mi manapság még oly buzgóság és igyekezet mellett is ritkaság, hogy a boldogult az egyház és a tanítók érdekeit mindig előbbre

tette a saját érdekénél. Ez is jellemzi a megboldogultat is; de Veress Menyhért tanító urat is, mivel különben az elhunyt Sáfrány Zsigmond lelkész haláláig a legbensőbb, legmeghittebb összeköttetésben vala; a ki neki nem opponált, eljárásait nem kritizálta, nem bírálta, nem leszólt; hanem tervei kivitelében buzgó támasza, segítője, munkatársa, jobb keze volt. Vajha minden egyházban így lenne; mert így kellene lennie! . . .

Sáfrány Zsigmond ezeken felül olykor a tollat is felvette s irogatott egyházi és iskolai lapjainkban. Közlebb a n.-kállói egyház emlékünnepegyéről kiadott emlékkönyvben kiadott úrvacsorai beszédjét is, biblikus színezete miatt, elismeréssel fogadta a kritika.

Mint egyházi szónok kellemes, lágyan csengő, szép csengő hangjával, megnyerő külsejével, jó papi alakjával kedves és szeretett vala gyülekezetében, keresett a közeli egyházak előtt, melyekben többször hivatott meg szolgálatra, temetésekre stb.

A prot. érzelmeiről a legszélesebb körben ismert gr. Degenfeld család, fiait s leányát a szeretett lelkész által taníttatta, ennek haláláig, a magyar történelem, magyar irodalom és a prot. egyháztörténelemre. S a gróf comtesse is ott könyezett a buzgó és lelkes, a hű lelkipásztor, mint tanítója koporsója mellett . . .

A temetésen jelen volt az egész gyülekezet. Alsó-Szabolcsból nt. Szeremley Józseffel élükön lelkészek és tanítók nagy számmal, Felső-Szabolcsból is, melynek Téglás egyik legszélső egyháza, Lukács Ödön esperes társaságában számos lelkész, rokon és jóbarát. A ratal felett, az udvaron a tanítók által rögtönzött énekkar mondott megható gyász-éneket, a templomban Lukács Ödön esperes emelkedett szárnyalású imában kért Istentől gyógyírt a kesergő család, a gyülekezet fájdalma enyhítésére s egyik iskolatárs és jó barát, Joó István debreczeni tanítóképződei igazgató mondott jeles gyászbeszédet Máté 3: 15. v. felett „Illik nekünk a mi tisztünknek minden igazságát betöltenünk“, hű, igaz s a jó barát keblének mélyéből fakadó meleg alkalmazással; a sirnál Kálmán Dezső ujfahértói lelkész bucsuzott el tőle.

A boldogult egy mintaszerűen rendezett, erkölcsi-leg, anyagilag a legpéldásabb állapotban levő gyülekezetet hagyott maga után élő emlék gyanánt! Megtette kötelességét! Hív és igaz vala. Boldogítója családjának; egyik kiemelkedő tagja, díszje vidékünkön a prot. lelkészi karnak; öröme, dicsekedése közelebbi kartársai és barátainak. Nyugodjanak porai békén, csendesen! . . . Have pia — anima!

Görömbei Péter.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszteletű Kiss Áron püspök úr** e hét folyamán Majtison járt, hogy Vályi János főgondnok elnöktársával megállapodjék az őszi egyh. ker. közgyűlés idejére nézve. A kolera-járvány ügyében kiadott miniszteri rendelet hatályának ideje azonban még ismeretlen lévén, az elnökség végleges megállapodásra jutni nem tudott.

— **A világ főbb vallásainak kongresszusa.** Ilyen nagygyűlés fog tartatni a folyó szeptember és a jövő október hónapokban az Északamerikai Egyesült-Államok területén Chicagóban, összeköttetésben az ottani világ-

kiállításal. Az intéző bizottság, melynek elnöke Barrows János Henrik hittudor, chicagói előkelő nevű református lelkész, minden lehető elkövet arra nézve, hogy e gyűlés, a minőhöz hasonlót még nem mutathat föl a történelem, lehetőleg jól sikerüljön. Egy hozzánk érkezett körlevél felhívást intéz a világ összes lelkészeihez, hogy emlékezzenek meg a f. szeptember hó valamelyik vasárnapján egyházi beszédjökben és imádságukban a mennyei Atyának azon nagy kegyelméről, hogy neve dicsőségére e történelmi jelentőségű gyűléssel ennyire fejlesztte a lelki világosságot, hogy békességet és jóakaratot plántál el a különböző emberfajok és nemzetek között s mélyíti és szélesíti az egyetemes emberi testvériség magasztos érzelmét. Am foglalják be magyar protestáns lelkészeink is egyházi beszédeikbe és imádságaikba e nagygyűlés tárgyát, mely mindenestre egyik méltó záradéka e haladó század magas, fenszárnyaló gondolatainak.

— **A n.-várad kir. jogakadémia új titulusa.** Vetjük a n.-várad, felfogásunk szerint még mindig csak (!) kir. jogakadémia mélyen tisztelt igazgatójától a következő levelet, melyre A. munkatársunk választát egyidejűleg szintén közöljük. Tekintetes szerkesztőség! A „Debreczeni Protestáns Lap” f. é. aug. 19-én megjelent 33. számában foglalt „A lehullott lepel” című közleményre vonatkozólag szükségesnek tartom, hogy a t. szerkesztőségnek hiteles felvilágosítással szolgáljak. Az /- alatt ide mellékelt eredeti hivatalos pályázati hirdetésnyéből meggyőződhetik, hogy az említett közleménynek azon kifejezése, vagy ha úgy tetszik, állítása, mely engemet „önkénteskedő eljárással” vádol, merőben alaptalan,* következéské az arra épített további okoskodások is alaptalanok, tehát czáfolatra sem alkalmasak. Mindamellett lehetetlen egy pár megjegyzést nem tennem. Czikkiró úr, úgy látszik, soha sem olvasta a „Budapesti Közlöny”-ben közzétett s az összes hazai lapok által szó nélkül reprodukáltatni szokott azon pályázati hirdetésnyeket, melyek a „kir. kath. tanulmányi alaptól” (lásd azonfölül a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter Hivatalos Közlönyének f. é. 12. számát) fentartott jogakadémiák és gymnasiu-moknál üresedésben lévő tanszékek betöltésére vonatkoznak, mert akkor az általa annyira perhorreskált „katholikus” jelzót most nem először pillantotta volna meg. Továbbá feledi czikkiró úr, vagyis inkább nem tudja, hogy az állam soha egy fillérrel sem járul a tanulmányi alap költségvetéséhez, és hogy ez utóbbit nem is a parlament, hanem a katolikus alapok ellenőrzése végett ő cs. és apostoli kir. Felsege által kinevezett bizottság állapítja meg végleg (tehát a budapesti egyetem felhozott esete sem szolgáltat erre analogiát), valamint azt sem tudja czikkiró úr, hogy mindegyik kir. jogakadémiának rendes fizetést húzó kath. hitszónoka van, s hogy a kir. jogakadémiákhoz csak katolikus vallású egyén nevezhető ki jogtanárnak, miért is a pozsonyi és a kassai kir. jogakadémiák is ép olyan kath. jellegűek, mint a nagyvárad, még ha a katolikus jelzót nem használják is épen minden alkalommal. Miután minden embernek vallási meggyőződését tisztelni szoktam, soha egy pillanatig sem jutott eszembe azon csodálkozni, hogy a haza felvirágoztatásán és boldogsága előmozdításán velünk katolikusokkal karöltve működő protestáns atyánkfiai miért őrzik oly féltékenyen főiskoláik protestáns jellegét, de méltán csodálkozom azon, hogy ime akadnak protestáns polgártársaink, a kik csodálatos-

* A könyvatos mellékletben kétszer fordul elő a n.-várad kir. jogakadémia kitétel, egyszer katolikus jelzővel és egyszer a nélkül... Különbben sajátkezűleg senki sem írta alá. Szerk.

nak tartják, hogy mi is hasonló magatartást tanusítunk a saját főtanodáinkat illetőleg, — hanc damus veniam, petimusque vicissim! Végül megjegyzem, hogy abszolúte megfoghatatlannak találok, hogy akadjon ember, a ki épen „egyházi” lapban képes valakinek a tradícionális hitbuzgóságot, a hagyományos jámborságot gáncsképen szemére lobbantani, és hogy miféle irreparabile damnum háramolhatik ebből esetleg a tanügyre?! Hazafias tisztelettel maradván Nagyváradon, 1893. augusztus 26-ikán dr. Bozóky Alajos, kir. tanácsos, a kir. kath. jogakadémia igazgatója. — A nagyvárad kir. jogakadémia igen tisztelt igazgatójának fentebbi soraira csak nagyon röviden válaszolhatunk. Ha kiindulási pontunk különböző, akkor bizonyos dolgokról úgy sem fogjuk egymást meggyőzni. Bízunk másokra annak eldöntését, melyikünknek van igaza. Bizonyos az, hogy a magyar kir. vallás és közokt. ügyi miniszternek 1874. évben a két tudomány-egyetemhez intézett nevezetes rendelete kir. *katholikus* jogakadémiákat nem ismer. Bizonyos az is, hogy a jogtanodák új szervezéséről szóló 1874. máj. 19-iki még nevezetesebb szabályzat, melyen magának a nagyvárad kir. jogakadémiának szervezete 1883. évig nyugodott, szintén csak *kir. jogakadémiákról* s az állam közvetlen rendelkezése alatt álló egyéb jogtanintézetekről rendelkezik. Azt sem fogja senki megtagadhatni, hogy az ő császári és apost. kir. felségének 1883. évi augusztus 20. kelt legfelsőbb elhatározásával jóváhagyott szabályzat, *melyen a nagyvárad kir. jogakadémia mai szervezete* nyugszik, szintén csak *kir. jogakadémiákat* említ a m. kir. tudomány-egyetemek mellett. Tudjuk mindnyájan, hogy a nagyvárad kir. jogakadémia igazgatója az 1893/94. évi Leczkerend kibocsátása előtt soha sem használta a katolikus jelzót, s a n.-várad jogakadémia történeti tárgyazó becses monographiájában sem szól egy helyen sem kath., hanem csupán „kir.” jogakadémiáról, mely akadémiának pecsétje is csupán a „kir. akadémia” körirattal bír. Az sem ismeretlen előttünk, hogy az akadémiának még a *mult évről* szóló Almanachja is „A n.-v. kir. jogakadémia Almanachja” címet viseli. Bizonyos végül az is, hogy a többi kir. jogakadémia szintén kath. vallású s bizonyára jó kath. érzelmű igazgatója közül ekkoráig még egyik sem használta a kath. jelzót, tehát nem hódolt eddig annak az „epochális” gondolatnak, melynek bölcsőjét a Kőfaragó-utcán ringatják ugyan, de eredetét talán magasabban fekvő helyen kell keresnünk. Mindezen tények ignorálásával kár tehát velünk szemben a várad kir. akadémia fenntartó alapjának természete felől vitatkozni akarni, mert eltekintve attól, hogy ezen kérdést sem Váradon, sem Debreczenben nem fogjuk eldönteni, — ebből egyáltalában nem következik az, hogy a nagyvárad kir. jogakadémia érdemes igazgatójának joga lenne arra, hogy a gondjaira bízott kir. tanintézet törvényes és használatban levő közjogi címének önkéntes megváltoztatásával annak katolikus mivoltát decretálja. Nagyon téved a t. igazgató úr, midőn azt állítja rólam, hogy a kath. jelzót perkorreskálom s a tradícionális hitbuzgóságot talán gúnyolom. Tiszteljük mi azt is, ezt is, de csak ottan, a hol azoknak kinyilvánítása helyén van s csak addig a határvonalig, a meddig helye van. De már olyan nézetet, hogy az egyéni hitbuzgóság jogosult lehetne az állami tanintézetek közjogi elnevezésének akár megszorítására, akár kibővítésére, — bizony a magunkévá nem tehetünk. Ily felfogás mellett, tegyük fel, a vallás és közokt. miniszter (a ki csak római kath. lehet, mint a kir. jogakadémiák tanárai és igazgatói) összes egyház-közjogi viszonyainkat felforgathatná — kormányzásának mindjárt első esztendejében. Ha a

fogalmak összezavarásától tartózkodunk, akkor sokat nem fogunk „megfoghatatlannak“ tartani! Igen jellemző különben az a hang, melylyel a klerikális „Magyar Állam“ védelmére kél a „derék“ igazgató úrnak a mi megtámadásunkkal szemben. A keresztes vitéz, szokása szerint, mindjárt félreveri a harangot, mihelyt valamely önérzetes protestáns hang üti meg füle dobját. Hátrább az agarakkal, protestáns urak, — így kiált fel a mezitlábos. Ne avatkozzanak abba, a mi a másé, ne rendelkezzenek a más vagyonával. „A protestánsná lett magyar államnak“ is bőven kijut a nyájaskodásból. Fenyégetőzik azután, hogy „ezentúl még inkább követelni fogják, hogy a jogakadémiák névben, jellegben, tanári karban és szel'emben katolikusok legyenek. Kiszolgáltatni azonban a protestánsoknak nem fogjuk soha, akárhogy vágyakoznak is a mi vagyonunk után. Avagy hát jó, tartsák meg a protestánsok, vagy tartsa meg magának a protestánsná lett magyar állam a nagyváradi *csakis királyi* jogakadémiát egészen, de előbb adja vissza azt a 133 ezer forintot, melyet a tanulmányi alap egyedül Nagyváradról kapott a jezsuiták ottan lefoglalt és eladott vagyonából.“ Ily hangon és ily érvekkel kél védelmére a keresztes újság a nagyváradi már nem „*csakis*“ királyi, hanem „*kir. katolikus*“ igazgatójának. Valójában kénytelenek vagyunk kinyilatkoztatni, hogy a t. igazgató úr tanári és tudományos működése iránt sokkal őszintébb tisztelettel viseltetünk, semhogy ne sajnálkoznánk azon, hogy ily védelemben részesült. A „Ments meg Uram Isten barátaitól“ mondás igazsága beteljesült rajta is. Még csak a „keresztes újság“ falára legyen szabad egy pár borsószemet dobni. „Ne üssük az orrunkat az ő vagyonukba“ — ily kenetteljes hangon kiált felénk a katolikus alsó közvélemény ezen híres organuma. Micsoda keserű hangon lehetne erre nekünk válaszolnunk, ha a történetből akarnánk példákat felhozni a protestáns egyházi és iskolai vagyon elharácsolására nézve, melynél a német dragonyosoknak is jelentékeny szerepök volt! De melőzzük azt, s csak annyit jegyzünk meg, hogy ezen „hands off“ kiáltás oly oldalról jön felénk, melynek egyházjoga, a dologbeli patronatus erkölcsstelen czímén nemcsak tőlünk protestánsoktól, hanem az izráelitáktól is állandó anyagi szolgáltatásokat követel s melynek jól dotált plébánosai, párbér czímén, minden arczpirulás nélkül, oly földhöz ragadt szegény emberektől követelik s exequáltatják az anyagi adózást, a kik az ő egyházuknak nem is tagjai, a kik semmiféle szolgálatukat és *áldásukat* nem kéri s e mellett saját egyházaikat is a magok keservesen keresett filléreikből tartják fent. Ilyen emberek kiáltják felénk azt, hogy ne üssük orrunkat az ő vagyonukba! Risum teneatis . . .! (A.)

— **A Gönczy-egyesület Otthona.** Barátságos otthon fogadja körébe ez ifjú egyesület tagjait, a lelkészeket, tanárokat, tanítókat; a kereskedelmi akadémia palotájában rendezteték két terem és egy szoba be a tanszermuzeum, könyvtár és „Otthon“ számára. A központi bizottság már eddig is érdekes tanszerek gyűjteményét állította egybe, könyvtára pedig valószerűleg megközelíti már kötetei számával a félezret. Az Otthonnak eddig hat szaklapja van, terme állandóan nyitva áll a tagok és bevezetett vendégek számára. Hetenként két délután pedig „találkozó“ összejövetele fog lenni a különböző foku és jellegű tanintézetek kormányzó és vezető szakembereinek, hogy közöttük bizalmas kartársi viszony fejlődjék és a tanügy napikérdései felől egészséges közvélemény érjen. A központi bizottság itt rendezi felolvasásait is, melyek tartására már számosan vállalkoztak. És itt indul közelebb meg a „Filléres Füzetkék“ hasznos

vállalata, melynek programját ismertetni fogjuk; most csak annyit említvén meg, hogy már számos kézirat áll rendelkezésre, és hogy feldolgozás végett megnyerte a központi bizottság Veress László hátrahagyott nevelés-oktatásügyi kézíratait, valamint kilátást nyert V. Szabó János paed. munkálatainak sajtó alá rendezhetésére is; ha ezekhez Zákány és Gönczy kiadatlan tanulmányait is feldolgozza az új vállalat: Debreczen híres paedagogusainak egész kis könyvtárával fogja szakirodalmunkat megajándékozni. Üdvözljük a Gönczy-egyesületben otthonos jó szellemet és munkásságot, — üdvözljük a Gönczy-egyesület „Otthonát“, mely Eötvös Károly Lajos tanfelügyelő elnöki beszéde után Szántó Sámuel keresk. iskolai tanár felolvasásával s a kereskedelmi akadémia épületének bemutatásával holnap, vasárnap, d. u. 4 órakor fog ünnepélyesen megnyitni.

— **A pápa encziklikája,** melyet hír szerint a magyar püspöki karhoz intézett, a fenforgó egyházpolitikai kérdésekben figyelemre méltó útmutatást ad. Mindenekelőtt, a mint írják, megemlékszik Magyarország dicső tetteiről, a melyeket apostoli királya véghez vitt. A püspökök kérdéseire válaszolva, ajánlja a pápa a tartózkodást a vegyes házasságoktól, mint a melyek *veszélyesek a kath. házastársra nézve.* Szilárdítsák a katolikusok szoros egységét évenként tartandó kongresszusok által, a melyeken a püspökök elnököljenek. Harcoljanak a vallásellenes könyvek és hírlapok ellen; válaszzanak *jó képviselőket.* Egyházmegyei felügyelőkkel örködjenek, hogy a vallást oktassák az elemi iskolákban, s hogy az oktatás gyümölcseit megóvják a felsőbb iskolákban. *Fordítsanak gondot a papság nevelésére,* hogy ez azután példát adhasson az erényben és a tudományban. *Tartsák távol a papságot a világi ügyektől.* Virágoztassák fel a világiak társulatait, a melyekben a papság támogatást nyerhet. A pápa így végzi encziklikáját: „E szent és igaz ügyekben *támaszt találtak apostoli királyotokban,* a ki uralkodásának kezdete óta kegyét fordította nemzetetek felé.“

— **Szent Péter római püspökségéről** egy könyvecske jelent meg a napokban dr. Robitsek Ferencztől, a melyről a Religio a következő megjegyzéssel emlékezik meg: „A protestantizmus nagyhangu megalapítói, hogy az egyház látható fejétől, a római pápától való elszakadást igazolják, a többi között azt is ráfogták a pápaságra, hogy a pápa nem is lehet szent Péter utóda, mert szent Péter Rómában soha sem volt püspök. Ezzel a megcsökönysödött protestáns tévedéssel foglalkozik szerző két e tárgyról legújabbán irt munka kapcsán. Mi is „in partibus“ protestantium élünk; nekünk is folytonosan kell foglalkozni a megrögzött protestáns balítéletekkel.“ — Sok szerencsét kívánunk nekik; de különösnek találjuk, hogy Ő szentségének mint Krisztus helytartójának ebbeli minősége, a mi pedig összes tekintélyének s keresztyénellenes hatalmának alapját képezi, még ma is, a 19-ik század végén Robitsek doktor úr támogatására szorul.

— **A tanítóképeségi vizsgálat** lefolyásáról és eredményéről ezekben számolunk be. A vizsgálatot főtiszteltetű Kiss Áron püspök úr elnöklete alatt Dávidházy János, Lukács Ödön esperesekből, Némethy Lajos, Balogh Ferencz, Könyves Tóth Kálmán egyházkerületi tanácsbírákból s a tanítóképezdei tanárokból alakult bizottság vezette. A vizsgálatra augusztus hó 27-ik napján történt a szabályszerű jelentkezés, melynek eredménye szerint 14 hittanhallgató és 48 tanítójelölt vagy tanító kívánta a vizsgát letenni. Augusztus hó 28-ik napján az írásbeli, 29—31. napjain a szóbeli, végül szeptember hó 1-én a

gyakorlati vizsgálatok tartattak. A 14 hittanhallgató közül oklevelet nyert 12, közöttük *Lencz Géza* és *Szarka Károly jeles* (1) általános osztályzattal; javításra utasított 2. A 48 tanítójelölt vagy tanító közül egész vagy befejező vizsgát tett 26, kik közül oklevelet nyert 18, közöttük *Nyakas Sándor* h.-nánási tanító *kitünő* (1) általános osztályzattal; 12 jeles (2), 5 elégséges (3) osztályzatu oklevelet nyert, 6 javításra utasított, 2 pedig betegsége miatt visszalépett. A többi jelentkező, szám szerint 22, részben tett vizsgát, s közöttük 3 az állami képezdében nyert oklevelét vallástani vizsgával egészítette ki. Miután a vizsga a jelentkezők nagy számánál fogva hatodnapra is kiterjedt, a vizsgálóbizottság azon javaslatát terjeszti az egyházkerületi közgyűléshez, hogy jövőre — míg t. i. a jelentkezők nagyobb száma azt szükségessé teszi — tavasszal is tartassanak képesítő vizsgálatok.

— **Érettségi vizsgálatok Debreczenben.** A tiszántúli egyhk. négy főgymnásiumából javító éretts. vizsgára 24-en jelentkeztek; kettőnek kivételével a vizsgát sikerrel kiállották; egy növendék reáliskolától nyert bizonyítványát pótolta ki, a görög nyelvből vizsgát tevén. Három növendék pedig engedély mellett teljes vizsgát tevén, szintén érettnak nyilvánított. Az éretts. vizsgán Tóth S. elnökölt, kormányképviselő pedig Szóts Farkas b.-pesti theol. tanár volt.

— **A Kardos-jubileum befejezése.** Megemlékezünk annak idején Kardos Károly m.-szigeti ev. ref. lyceumi tanár 40 évi tanársága alkalmából tartott jubiláris ünnepségekről. A jubileumot rendezett bizottság mult hó 17-én gyűlt össze Várady Gábor elnökle alatt záró értekezletre, mely egyebek közt kimutatta az ünnepély következő anyagi eredményét: *Bevétel.* a) Sziget város adománya 50 frt, b) Nagy József adománya 100 frt, c) műkedvelői előadás (miután ebből az összes zenedij kifizettetett) 73 frt, d) aláírásokból 244 frt 10 kr., összesen 567 frt 10 kr. *Kiadás* 310 frt 72 kr. Tiszta jövedelem 256 frt 38 kr. Ezen 256 frt 38 kr. tiszta jövedelem, mint „Kardos Károly” nevet viselő alapítvány a m.-szigeti takarékpénztárba tétetett. Szép jelenség volt az a jubileum a mi anyagi gondolkozásu korunkban. Az összegnek, mely begyűlt, nem mennyiségét, hanem az azt összehozni akaró szándék nemességét kell tekintetbe vennünk.

— **Értesítés.** A szatmárnémeti ev. ref. főgymnásiumban a f. évi beiratások szeptember 15. és 16. napjain fognak megtartatni. Ha azonban a kolera miatt esetleges újabb intézkedés következtében ezen határidő is elhalasztatnék, erről annak idején az érdekelt szülők a lapok útján értesítettni fognak. Epen ezért figyelmeztetjük mindazokat, kik gyermekeiket beírni szándékoznak, hogy a hírlapi tudósításokat kísérvék figyelemmel s azok értelmében járjanak el gyermekeik beiratását illetőleg. Szatmár, 1893. szeptember 1. Borsos Benő, igazgató.

— **Halálozás.** Kecskeméti jogakadémiánk tanári karát s egyuttal felekezeti és hazai tanügyünket is érzékeny veszteség érte *Dékány István* veterán jogtanárnak a napokban történt elhunytá által. Addig is, amíg néhai érdemes kartársunknak életpályája és működéséről részletesebb adatokat közölhetnénk, megemlítjük, hogy a kecskeméti jogakad. tanárkar e szomorú alkalomból a következő gyászjelentést adta ki: „A kecskeméti ev. ref. jogakadémia tanári kara a legőszintébb fájdalom érzetével jelenti köztisztelet- és szeretetben álló kartársának *Dékány István* jogtanár urnak, a kar tiszteltreméltó seniorának munkás élete 75-ik, tanárságának betöltött

30-ik évében, folyó hó 31-én reggel 6 órakor történt csendes elhunytát. A szeretett kartárs hült tetemei f. évi szept. 1-én d. u. 5 órakor fognak örök nyugalomra tétetni. Fájó emlékezetünk örökzöldje övezze porladó hamvait! — A debreczeni főiskola jogakad. tanárkara ez alkalommal részvétnyilatkozatot intézett a kecskeméti testvérakadémia tanárkarához.

TARTALOM-JEGYZÉK: Iskolai év kezdetén. Görömbei Péter. — Tanügy: Az egységes iskola és a tapasztalat. Barkász Károly. — Közéletünk: Még egyszer „az idők jele” és a fogyasztásra való szövetkezés. Fekete József, atányi ev. ref. lelkesz. — Lelkeszi értekezlet. K. L. — A debreczeni ev. ref. egyházmegye közgyűlése. y. — Nekrológ. Görömbei Péter. — Különnfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

KÓKAI LAJOS

könyvkiadóhivatalában (Budapest IV., Károly-utca 1. sz.)

megjelent újabb könyvek.

1. *Benkő*: Keresztyén imádságok minden korbelieknek iskolai és magán használatra **20 kr.**
2. *Bitay*: Magyar keresztyének imádságos könyve, egy esztendei imádságok, *fűsve* **1 frt 20 kr.**, kötve **1 frt 80 kr.**
3. *Böhm*: Ember és világa, II-ik rész a szellemi élet. (I-ső rész *Dialektika vagy alaphilosophia*) **3 frt.**
4. *Csiky*: Egyházzsartartásban (Liturgika) **1 frt.**
5. *Drummond*: A keresztyénség programja (angolból) **40 kr.**
6. *Fejes J.*: Egyházpolitika protestáns szempontból **40 kr.**
7. *Froude*: A reformáció befolyása a Skót jellemre, ford. Baráth Ferencz, **20 kr.**
8. *Kiss K.*: Töredékek Nagy-Igmánd és vidéke multjából **1 frt.**
9. *Mokos*: A dunántúli ág. hitv. evang. egyház 1598-iki törvénykönyve **1 frt.**
10. *Révész Balint* hátrahagyott művei 3 kötetben: I-ső kötet. Halotti imádságok **2 frt 50 kr.** Egész vászonba kötve **3 frt.** II-ik kötet. Halotti és alkalmi imádságok és confirmátiói beszédek **2 frt 50 kr.** Egész vászonba kötve **3 frt.** III-ik kötet. Orációk és halotti egyházi beszédek **2 frt 10 kr.** Egész vászonba kötve **2 frt 60 kr.**
11. *Szász K.*: Élet a halálban, nagyobb és kisebb halotti beszédek és imádságok (1854—1893.) **2 frt 50 kr.**
12. *Zsindely dr.*: Lovagi intézmény **1 frt 20 kr.**

Ezeken kívül teljes raktára a *köszép, polgári és elemi* iskolákban használt könyveknek.

A megrendelések pontos elintézéséről az üzlet régi jó hírneve kezeskedik.